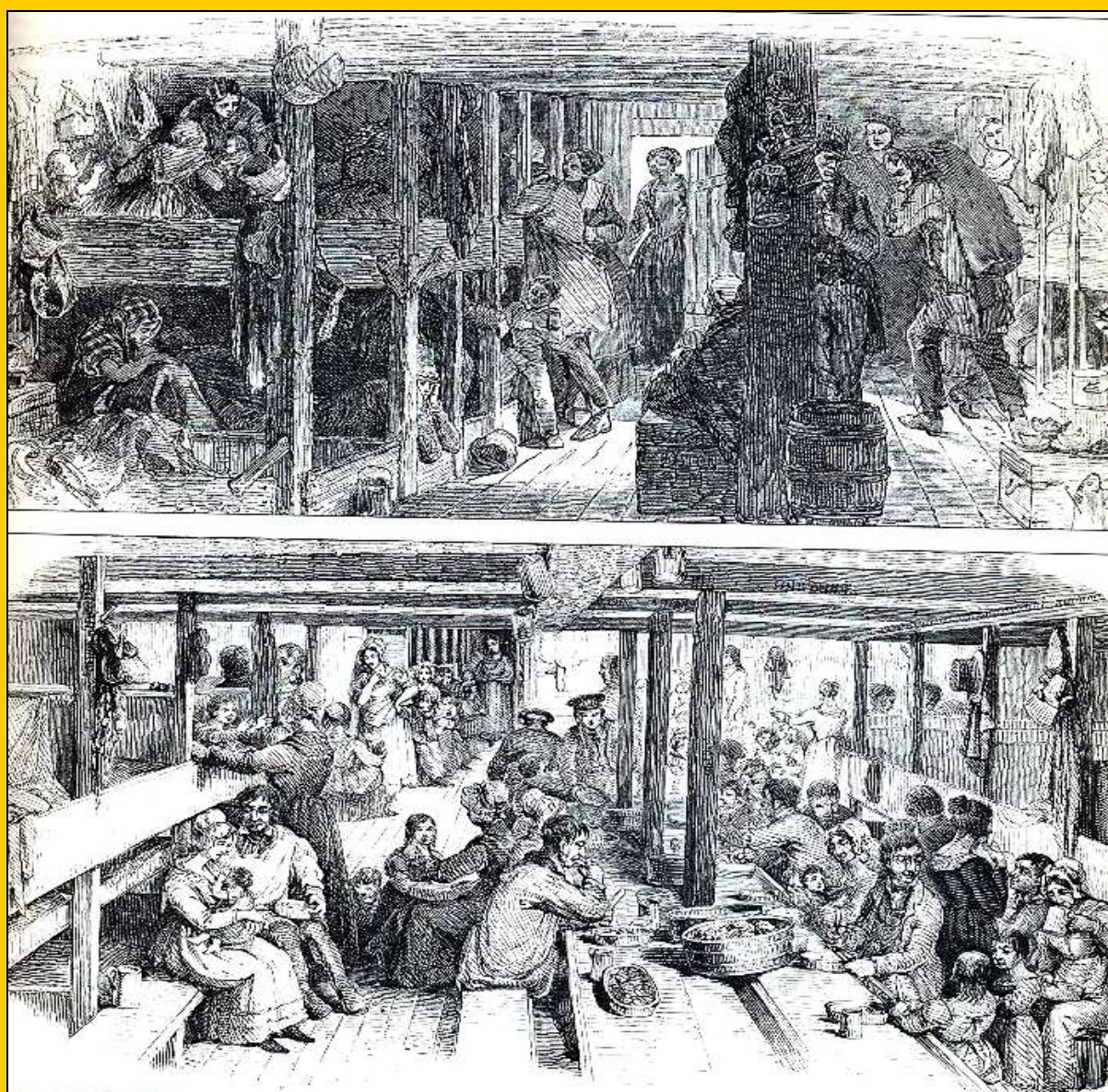

LONDERZEELSE EMIGRATIE NAAR DE VS 150 JAAR GELEDEN
4de en laatste aflevering
door Filip Van Kerckhoven

Even recapituleren

In de vorige afleveringen maakte u kennis met de Steenhuffelse landbouwersfamilie De Maeyer die in het voorjaar van 1854 naar de VS emigreerde. Hun zeereis werd een heuse calvarietocht. Niet alleen leed men op het erg oncomfortabele schip honger en dorst en duurde de overtocht ettelijke maanden, onze landverhuizers verloren op de koop toe 2 familiegenoten. Daarom dienden ze later dat jaar bij de Belgische consul in Philadelphia een klacht in tegen de emigrantenagent Strauss en de kapitein van het schip. Daarna geraakten we het spoor van onze eerste landverhuizers bijster.

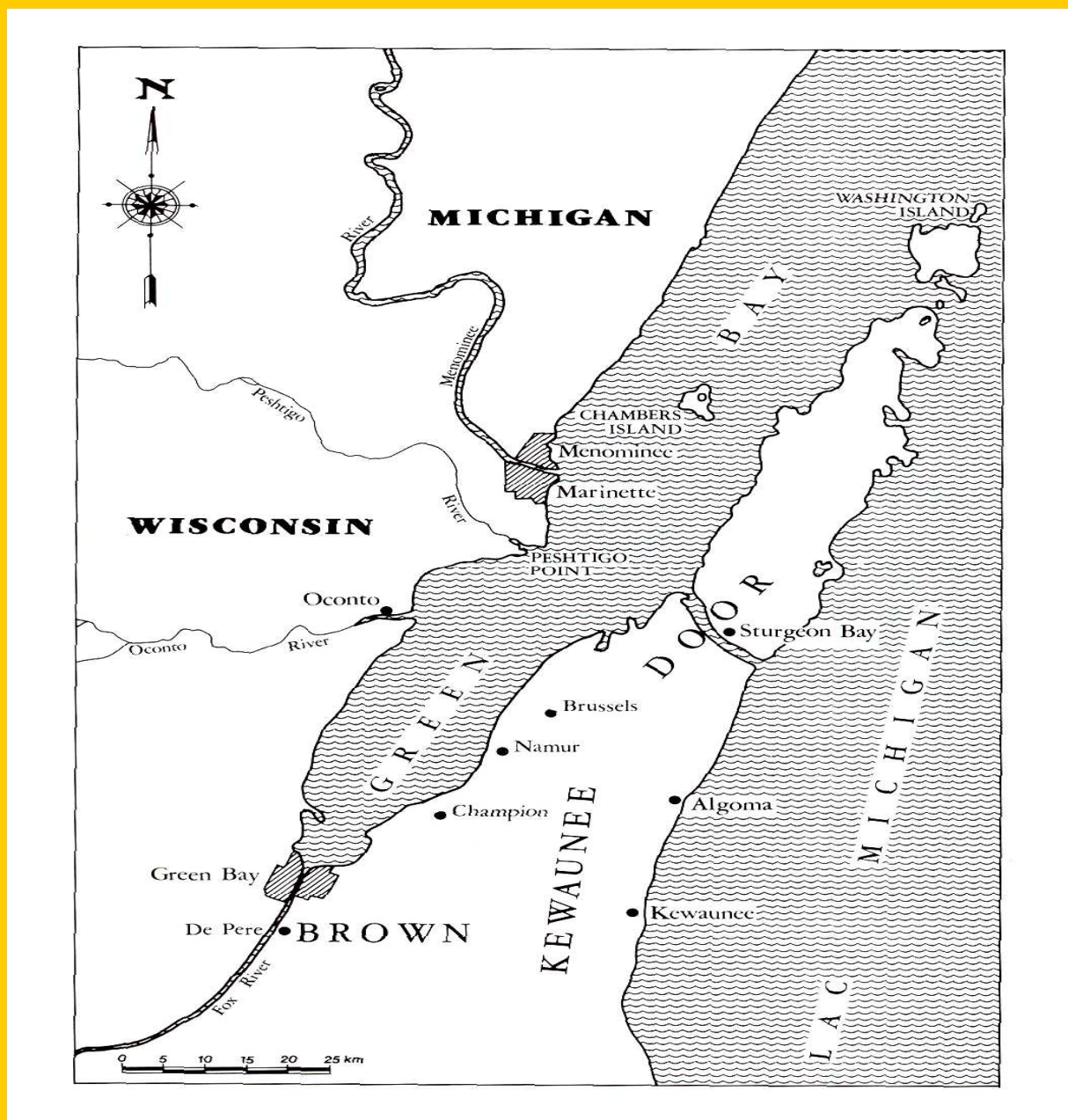

Accommodatie op de schepen: 8 personen in een kooi of passagiers in luxe - klasse

Een zijstapje richting Wisconsin : Klein-Wallonië in de Midwest

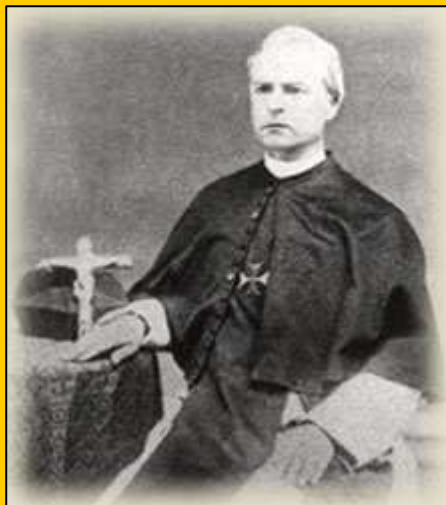
Nadat Wisconsin in 1848 als 30ste staat tot de “Union of the United States” was toegelaten, begon het een grootscheepse publiciteitscampagne, ook in België, om de verkoop van zijn goedkope landbouwgrond aan te zwengelen en nieuwe bewoners, kandidaat-emigranten dus, naar hun staat te lokken voor het bewerken van die uitgestrekte gronden.

In de jaren 1853 tot 1856 kenden Waals-Brabant (meer bepaald de kantons Waver, Geldenaken en Perwez) en aanpalende regio's (de kantons Eghezée en Gembloers in de provincie Namen) een grootschalige uittocht naar Wisconsin, meer bepaald naar het schiereiland in het Lake Michigan tussen Green Bay en Sturgeon Bay. Deze emigratiekoorts kende ook enkele uitlopers over de taalgrens: een klein aantal Vlamingen uit de aanpalende streek ten zuiden van Leuven (dorpen als Sint-Joris-Weert, Ottenburg, Vaalbeek, Oud-Heverlee, Neerijse, Bierbeek) trok eveneens naar die streek. Daar herinneren plaatsnamen als Belgium, Brussels, Namur, Rosiere en Walhain blijvend aan een Belgisch verleden.

In minder dan vier jaar tijd verhuisden zo'n 7.500 à 10.000 mensen uit die regio naar Wisconsin. Sommige dorpen werden gedeeltelijk ontvolkt. In 1855 emigreerden 95 inwoners uit Aische-en-Refail, wat neerkwam op een tiende van de bevolking! Ook hier was de beruchte Adolf Strauss uit Antwerpen de erg actieve wervingsagent, die in de regio een ronselaar in dienst had. De uitwijking werd ingezet door 7 families uit Grez-Doiceau en 3 van elders, behorend tot een protestantse gemeenschap die toen in het Waverse nogal actief was. In mei 1853 vertrokken zij uit Antwerpen op de driemaster Quinnebaug (bij hen Martin Pâques die eveneens in Philadelphia bij consul Mange een klacht indiende) die na een moeizame overtocht vol ontberingen in New York aanmeerde. Tijdens de lange zeereis hadden zij besloten om naar Wisconsin te trekken. Die staat werd immers de hemel ingeprezen in een Belgische propagandagids, uitgegeven door J.-F. Thielens¹. Deze brochure, 'Guide et conseiller de l'émigrant', spreekt van *“een gezond klimaat ... dat zelfs zachter is dan dat van de staat New York ... het ganse landschap lijkt er op een uitgestrekt Europees park ... dat naar Europese normen onvoorstelbaar vruchtbaar is...”* Men spiegelde de onwetende emigranten met andere woorden een luilekkerland voor. Thielens (met hulp van zijn kompaan Strauss) probeerde de emigrantenstroom naar het nog grotendeels ongerepte Wisconsin te kanaliseren omdat hij wist dat de Waals-Brabantse armoezaaiers niet de middelen hadden om zich grond te veroorloven in sommige oudere, meer ontwikkelde staten.

Zonder vaste bestemming en oningelicht trokken 8 van de 10 Waals-Brabantse families (het gezin Pâques bleef enkele maanden in Philadelphia, dat van Xavier Martin zelfs 4 jaar in die stad totdat hij het Engels onder de knie had) dus naar het noordoosten van Wisconsin. Zij

doolden er rond en zouden zuidwaarts trekken, maar wegens een sterfgeval en begrafenis van een kind ontmoetten zij toevallig pater Edward Franciscus Daems (1826-1879) uit Schaffen bij Diest, die Frans sprak en de landverhuizers overtuigde om zich te vestigen op de staatsgronden in zijn missiegebied Bay Settlement in Brown County, ten noorden van Green Bay, waar hij in 1852 was aanbeland. Er was daar nog grond te koop. De emigranten konden er profiteren van de landbouwwet van 1785 die de opmeting van de grond regelde en hun toestond de grond slechts 5 jaar na de eerste ingebruikname te betalen. De voorwaarde was wel dat men als eerste kandidaat bij het Land Office geregistreerd was. De verkaveling moest dan ook opgemeten worden voordat men met de ontginning kon beginnen. Op die

manier verkregen de emigranten gronden tegen dumpingprijzen (anderhalve dollar per 'acre'). De Vlaamse missionaris "Father Daems" wordt aldus beschouwd als de stichter van de grotendeels Waalse nederzetting in die streek met Robinsonville (nu Champion genoemd) als centrum. De Walen noemden dit gebied "Aux Premiers Belges". In de counties Brown, Door en Kewaunee wemelt het nu nog van Waalse afstammelingen (die vaak nog de achternamen dragen van de 10 pioniersgezinnen.) Toch werd in 1857, even bruusk als zij 4 jaar eerder begonnen was, de emigratie uit Waals-Brabant en aanpalende regio's naar Wisconsin stopgezet.

¹ Het curriculum van Thielens: familie van de kapitein van de haven van Antwerpen, inspecteur bij de emigratiedienst en tegelijkertijd kabinetssecretaris van de gouverneur van Antwerpen. Thielens organiseerde de emigratie van landlopers, bedelaars en (ex-)gedetineerden en had het monopolie ervan toevertrouwd aan de beruchte reder en emigrantenwerver Adolf Strauss.

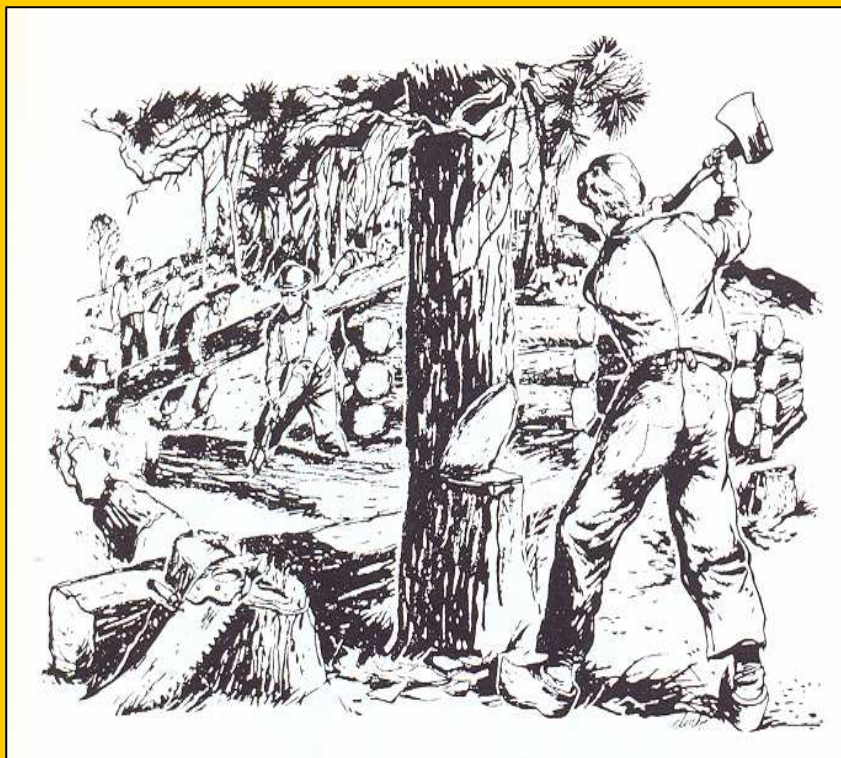
Louis en Lambert in Green Bay, Wisconsin

Waarom nu deze lange uitweiding over een Waalse nederzetting aan het Lake Michigan? Welnu, hier vinden we onze Steenhuffelse broers Lambert en Louis De Maeyer terug in de *Federal Census* van 1860, dus meer dan 5 jaar nadat we van de familie afscheid genomen hebben bij consul Mange in Philadelphia! Wanneer ze hier aankwamen, weten we niet. Maar in de tienjaarlijkse volkstelling kan men voor het plaatsje Scott Township in Brown County, Wisconsin lezen:

Last name	Name	Age	Sex	Occupation	Birth place
DEMEYA	Lambert	44	M	Farmer	Belgium
DEMEYA	Louis	40	M	Farmer	Belgium

Hier kan geen twijfel over bestaan. Ook al kloppen de leeftijden niet (wellicht als gevolg van taal- en communicatieproblemen tussen emigranten en de administratie), dit kunnen niemand anders dan onze Steenhuffelse broers geweest zijn! Opmerkelijk is echter dat de andere leden van de familie niet vermeld worden. Geen Charles “Demeya” dus, en ook geen kinderen of vrouwen, terwijl die bij de andere families in de buurt wel vermeld worden. Over hun lot tasten we dus in het duister. In de buurt van Louis en Lambert woonden Belgen (zowel met Frans- als Vlaamsklinkende namen), maar ook veel keuterboeren uit de grotendeels katholieke Nederlandse provincies Noord-Brabant en Zuid-Limburg, Duitsers en zelfs een pak mensen uit Québec (Franstalig Canada) die naar Wisconsin getrokken waren. Ook Father Daems woonde in Scott Township. Dat de namen van vele Vlaamse, Waalse, Duitse en Nederlandse emigranten verkeerd werden genoteerd door de Amerikaanse volkstellers, komt vaak voor en maakt onderzoekwerk naar emigranten nog een pak moeilijker.

Wat voor leven leidden onze Steenhuffelse emigranten daar anno 1860 in het noordoosten van Wisconsin? Uit getuigenissen van sommige Nederlandse emigranten weten we één en ander

over de moeilijke omstandigheden waarin de eerste emigranten in de jonge staten aan de Grote Meren moesten leven. Dit was nog de echte pionierstijd van het kappen van uitgestrekte naaldwouden om landbouwgrond te verkrijgen, de tijd ook van het bouwen en bewonen van blokhutten. De landverhuizers moesten op hun hoede zijn voor beren, wolven... Men moest er ook voor zorgen dat men op goede voet leefde met de plaatselijke Indianenstammen.

We hebben gezien dat sommige bedrieglijke emigratieagenten Wisconsin omschreven als een droombestemming, met een mild klimaat en vruchtbare gronden. Hoe groot moet de ontgoocheling zijn geweest toen het ‘park’ dat men hen in België beloofd had, in realiteit een oerwoud van ondoordringbare naaldbossen was, dat bovendien 5 maanden per jaar bedekt was met sneeuw en ijs? Waarom zijn ze dan toch gebleven? Eén ding zal de emigranten over de streep getrokken hebben : voor het eerst in hun leven zouden zij, die in België vaak zelfs geen geld hadden om gronden te huren, eigenaar kunnen worden van een lap grond. Wat een maatschappelijke promotie! Bovendien werden deze emigranten vrij snel Amerikaans staatsburger en kregen ze zelfs stemrecht. In België zouden ze hier nog decennia op moeten wachten, want het Algemeen Meervoudig Stemrecht kwam er pas in 1893.

Uiteraard was de ontginning van de grond een hels karwei en bovendien moesten ze een dak boven hun hoofd hebben. Het enige beschikbare bouw materiaal was ... hout. Ze maakten zogenaamde ‘log houses’ van gevierkant rondhout dat bedekt werd met dunne houten dakspanen. De eerste jaren probeerden ze te overleven door middel van houthandel. Nadien, wanneer voldoende bos gekapt werd, konden ze overgaan tot landbouw : veelal teelt van graangewassen, maïs. Ook de aanpassing aan het klimaat, met

lange en harde winters, en de integratie in de Amerikaanse samenleving vergde tijd.

De Nederlandse Amerikaan Dingman Versteeg beschrijft in zijn boek ‘*De Pelgrim-Vaders van het Westen*’, verschenen in 1886, op erg treffende wijze het harde leven in een pionierskolonie aan het Lake Michigan.

”Dat velen, die zich een aardch paradijs, een luilekkerland in Amerika voorgespiegeld hadden en nu eene woeste wildernis, ondoordringbare bosschen, bijna geen menschelijk leven of geene de minste sporen van nijverheid, geen ordentelijk woonhuis te zien kregen, niets dan met groote moeite en kosten de hoogst noodige levensbehoeften konden verkrijgen (...); dat dezulken al spoedig den moed lieten zinken, is met weinig moeite te begrijpen.”

“De streek, die de nederzetteren zich ter woning hadden verkoren was gunstig gelegen en meestal vruchtbaar, maar de rottende boomen, de bedomptheid der bosschen, de dampen der moerassen en de koude, ongezonde mist, die dikwijls de oevers der meren als met een wolkenkleed bedekte, maakten, in vereeniging met de uitwasemingen van den pas ontgonnen grond, wegens de vele ziekten, die erdoor veroorzaakt werden, de nieuwe nederzettingen tot een groot hospitaal, den nauwelijks opengelegden bodem tot een uitgestrekt hospitaal. Koorts, bloedloop, galziekte, ook pokken en roodvonk, wierpen tal van mannen, vrouwen en kinderen op het ziekbed (...). Niet alleen werkten de verandering van klimaat en de ongezondheid der streek nadeelig op den gezondheidstoestand, maar ook het drinkwater was slecht, het voedsel in vele gevallen ongenoegzaam en ongezond. (...) Elk blokhuis, elke loofhut, iedere tent was een hospitaal (...).” (Passage geciteerd in het boek van Walter Lagerwey)

Onder de buren van de twee Steenhuffelse broers bevonden zich heel wat katholieke Nederlanders uit de provincies Noord-Brabant en Zuid-Limburg. Of de De Maeyers goed met hun noorderburen konden communiceren, valt nog te betwijfelen. De eenvoudige landbouwers hadden wellicht geen of nauwelijks school gelopen en spraken ongetwijfeld geen Standaard-Nederlands, maar enkel hun Steenhuffels dialect. Met 'Father Daems', die weliswaar van het andere uiterste van de provincie Brabant afkomstig was (Schaffen), zal het contact wel vlotter geweest zijn. Daems, die in de streek een groot moreel gezag genoot en de emigranten met raad en daad bijstond, zal voor de twee broers wellicht een grote morele steun betekend hebben. Hij zorgde voor kerkdiensten in de taal van de emigranten en richtte kapelletjes en scholen op (deze streek is trouwens de enige in de VS waar men langs de weg kapelletjes kan vinden en ook de enige waar men op de kerkhoven een foto van de overledene kan vinden op de grafsteen van de overledene – dit zijn typisch Belgische tradities).

Rest ons nog de vraag : hoe kwamen onze Steenhuffelnaren eigenlijk in Wisconsin terecht? Mogelijk had consul Mange hun in 1854 verteld dat er in de streek van Green Bay een Belgische nederzetting aan het groeien was? Mange kende immers Pâques, wiens Waals-Brabantse streekgenoten reeds in Wisconsin zaten.

Hier stopt voorlopig ons verhaal. In elk geval herhaal ik nogmaals dat dit verhaal heel wat hiaten bevat. Toch hoop ik de lezer te hebben gewezen op een stukje vergeten geschiedenis, het schamele epos van de Belgische diaspora naar de VS in het midden van de 19de eeuw.

FILIP VAN KERCKHOVEN

(Met dank aan mevr. Huguette De Clerck uit Elsene, gewezen bibliothecaresse van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, die al jaren naarstig werkt aan een database van de Belgische emigratie naar Noord- en Zuid-Amerika.)

Geraadpleegde werken

Bronnen :

Parochieregisters Steenhuffel: geboorten 1798-1899, huwelijken 1798-1895, overlijdens 1798-1899, GHK Londerzeel (Gemeentelijke openbare bibliotheek Londerzeel)
Brown County, Wisconsin Federal Census 1860 (internet)
Archieven Ministerie van Buitenlandse Zaken (Karmelietenstraat, Brussel), dossier 2020 Emigratie, III

Brochures :

Adolphe PONCELET, Rapport à M. le Ministre des Affaires Étrangères sur l'Émigration aux Etats-Unis, Bruxelles : Imprimerie de Deltombe, 1856
Jean-Louis CARTUYVELS, Aux émigrants belges. Colonie de Sainte-Marie, Canton d'Elk, dans l'état de Pennsylvanie, Saint-Trond : Typographie Vanwest-Pluymers, 1850

Gepubliceerde werken :

- R. BOUMANS, "Een onbekend bekend aspect van de Belgische uitwijking naar Amerika : de gesubsidieerde emigratie van bedelaars en oud-gevangenen (1850-1856)" in "De Belgische expansie onder Leopold I (1831-1865)", Brussel : Koninklijke Academie voor Overzeese Wetenschappen, 1965
- Jo DAAN, "Ik was te bissie... Nederlanders en hun taal in de Verenigde Staten", Zutphen : Walburg Pers, 1987
- Adhemar DAUW, "Emigratie naar Noord-Amerika", in Berichtenblad (Heemkundige Kring Het Land van Nevele), jg. IX n° 3, 1978
- Antoine DE SMET, "Antécédents et aspects peu connus de l'émigration belge dans le nord-est du Wisconsin de 1853 à 1856", in Wavriensa (Bulletin du cercle historique et archéologique de Wavre), Tome 1 n°5, 1952
- Antoine DE SMET, "La communauté belge du nord-est du Wisconsin. Ses origines - son évolution jusque vers 1900", in Album Antoine De Smet, Brussel : Nationaal Centrum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen, 1974, blz. 461-507
- Antoine DE SMET, "L'émigration belge aux Etats-Unis pendant le XIXe siècle jusqu'à la guerre civile", in Album Antoine De Smet, Brussel : Nationaal Centrum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen, 1974, blz. 443-460
- Antoine DE SMET, "Voyageurs belges aux Etats-Unis du XVIIe siècle à 1900", Brussel : Koninklijke Bibliotheek, 1959
- Jean DUCAT, "Passagers belges partis vers l'Amérique de 1833 à 1855", Biesme-Mettet : eigen beheer, 1998
- John EVERAERT, "Latijns-Amerika als beloofde land : Antwerpen en de Belgische landverhuizing" in "America: Bruid van de zon. 500 jaar Latijns-Amerika en de Lage Landen" (tentoonstellingscatalogus), Antwerpen: Imschoot Books, 1992
- Torsten FEYS, "Radeloosheid in crisistijd: pogingen van de Belgische autoriteiten om een deel van de arme bevolking naar de Verenigde Staten te sturen (1847-1856)", in Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis, jg. XXXIV n° 2, 2004, blz. 195-230
- Torsten FEYS, "The emigration policy of the Belgian government from Belgium to the US through the port of Antwerp 1842-1914", onuitgegeven licentiaatsthesis, UGent 2003
- Ginette KURGAN & Emilienne SPELKENS, "Two Studies on Emigration through Antwerp to the New World." Brussel: Center for American Studies, 1976
- Ginette KURGAN-VAN HENTENRYK, "Aspects de l'émigration belge (1830-1844)" in "De Belgische expansie onder Leopold I (1831-1865)", Brussel : Koninklijke Academie voor Overzeese Wetenschappen, 1965
- Walter LAGERWEY, "Nee Nederland, 'k vergeet u niet (Een beeld van het immigrantenleven in Amerika tussen 1846 en 1945 in verhalen, schetsen en gedichten)", Baarn : Bosch & Keuning, 1982
- Xavier MARTIN, "The Belgians of Northeast Wisconsin" in "Collections of the State Historical Society of Wisconsin", Vol. XIII, 1895, blz. 375-396 (internet)
- Fredric M. MILLER, 'Philadelphia: Immigrant City', The Balch Institute for Ethnic Studies of the Historical Society of Pennsylvania
- Dirk MUSSCHOOT, "Wij gaan naar Amerika - Vlaamse landverhuizers naar de Nieuwe Wereld 1850-1930", Tiel : Lannoo, 2002
- Carl PANSZAERTS & Leen VAN MOLLE, "Van ons Platteland naar de Midwest... Belgische emigratie naar de Verenigde Staten", tentoonstellingscatalogus, 1997
- Edmond PICARD, "Journal de mer d'un adolescent. Contribution à l'histoire de la vie belge après 1830", Brussel : Veuve Larcier, 1910
- Joseph J. PIERRE & Mary A. PIERRE, "Historical and Genealogical Information on our Belgian Ancestors", 1976 (internet)
- Jean STENGERS, "Emigration et immigration en Belgique au XIXe et au XXe siècles", Brussel: Koninklijke Academie voor Overzeese Wetenschappen, 1978
- Marie-Rose THIELEMANS, "De Waalse emigratie naar Wisconsin" (blz. 123-137), in "Belgische emigranten", Antwerpen : EPO, 1999

Over Edmond (Désiré) Picard :

- Antoine DE SMET, "Voyageurs belges aux Etats-Unis du XVIIe siècle à 1900", Brussel : Koninklijke Bibliotheek, 1959
- Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, Tiel : Lannoo, 1973-1975
- Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, Tiel : Lannoo, 1998
- Nationaal Biografisch Woordenboek, Brussel, Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten